

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ЯК ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлено проблему педагогічної творчості як аспект особистісного розвитку майбутніх педагогів в контексті професійної підготовки. Педагогічна творчість учителя ґрунтується на сутності й закономірностях такого феномену як творчість, де творчість, ми пропонуємо розглядати як цілісний процес реалізації та самореалізації особистості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. У рамках гуманізації національної освіти психолого-педагогічна підготовка студентів займає почесне місце не тільки у педагогічних навчальних закладах та університетах, а й у всіх вищих навчальних закладах. Одним із основних шляхів роботи з педагогічними кадрами державна національна програма "Освіта" визначає „глибоке реформування змісту, форм, методів підготовки педагогічних працівників усіх ланок освітньої галузі" [1, с.45]. Забезпечення творчого розвитку особистості – найважливіше завдання всіх світових освітніх систем сьогодення. Важливість й актуальність проблеми формування, розвитку і саморозвитку учасників педагогічної взаємодії визначається усіма документами про освіту нашої держави. Стратегічним завданням державної освітньої програми окреслено створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сучасні дослідники педагогічної творчості вивчають різнопланові напрями її формування. Так Азаров Ю.П., Зязюн І.А., Тарасевич Н.М. у своїх наукових працях з'ясовують механізм взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності. Дослідженню суб'єктивних аспектів педагогічної творчості, видів і механізму педагогічної імпровізації приділяють увагу Зязюн І.А., Кан-Калик В.О., Нікандров М.Д. Педагогічні умови, шляхи і засоби формування творчої позиції особистості вивчають Андреев В.І. Мороз О.Г., Рибалко В.В., Сисоєва С.О. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Все більш дослідників вважають, що творчість є специфічною здатністю кожної людини, яка може і повинна розвиватися. Аналіз літературних джерел надає нам приклади, коли багато здібних людей не змогли самореалізуватися через те, що свого часу вчителі та батьки не виявили їхніх здібностей, не сприяли їхньому розвитку, не виховали почуття впевненості, власної гідності, відчуття творчого потенціалу тощо. Їх не навчили вільно висловлювати і відстоювати свої думки, вимовляти вголос те, що йде від серця, виступати перед аудиторією, вести бесіду або дискусію, логічно мислити, аналізувати і таке інше.

Отже, в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів, нам вважається, що, насамперед, слід стимулювати творчу активність у студентів педагогічних закладів, щоб вони, як майбутні батьки, або працюючи вчителями, стимулювали творчу активність дітей. Тому, що розумні, творчі, самостійні, активні, впевнені в собі та своїх діях особистості формуються саме з дитинства. Погоджуючись із словами Сухомлинського В.О., що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування в дітей знань, ми підтримуємо позицію багатьох дослідників з означеної проблеми, а саме – тільки творчий вчитель може розвинути творчі можливості, творчі здібності у дітей.

Формулювання цілей статті (постановка завдань). Метою статті є спроба визначення та теоретичного обґрунтування проблеми педагогічної творчості в контексті професійної підготовки сучасних педагогів; визначення її об'єкта, сутності й специфіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Щоб поліпшити якість педагогічної освіти, ми підтримуємо пропозицію Щербаня П.М., який пропонує звернутися до всього кращого, що було накопичено протягом десятиліть: відновити на перших курсах педагогічних навчальних закладів дисципліни „Вступ до спеціальності (професії)”, відновити та поширити курси „Педагогічна майстерність”, „Культура спілкування”, „Педагогічна творчість”, і не за вибором студентів, а як обов'язкову умову отримання професії вчителя. Саме від педагога залежить чи виникне у дитини інтерес до пізнання нового, як досконало дитина буде пізнавати це нове, творчо використовувати надбання пізнаного в практичному житті. Тому навчальний предмет “Основи педагогічної майстерності,” який ми розглядаємо як інтегративний курс з професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів (або інші похідні курси з професійної підготовки) має стати стрижневим, передбачаючи формування саме творчо активних учителів.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури висвітлює велику кількість визначень понять “творчість”, “творча діяльність”, “педагогічна творчість”. Ми пропонуємо розглянути поняття “педагогічна творчість” за Сисоевою С.О., вважаючи його найдоречнішим щодо професійної підготовки майбутніх учителів. Автор визначає, що педагогічна творчість відображає процес особистісної і професійної реалізації та самореалізації педагога у професійно-педагогічній діяльності. Сутність, специфіка, ознаки і риси педагогічної творчості, які обумовлюють її особливе місце серед інших видів творчості, виявляються в особистісно-зорієнтованій розливальній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу (педагога і учня), яка зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними і спрямована на формування творчої особистості учня і підвищення рівня сформованості професійної діяльності педагога. Саме в процесі творчої професійної діяльності розкриваються творчі можливості педагога, відбувається їх реалізація та розвиток. За таких умов виникає необхідність підготовки вчителя до усвідомлення рівня власної творчої професійно-педагогічної діяльності, формування у нього потреби аналізувати власний педагогічний досвід і впроваджувати педагогічний досвід інших з урахуванням власної творчої індивідуальності [2, с. 97].

Результати теоретично-практичних досліджень вчених-педагогів надають нам можливість стверджувати про наявність кореляції між педагогічною творчістю і педагогічною майстерністю. Розглядаючи педагогічну майстерність як комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності на рефлексивній основі, як досконале, творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, ми робимо припущення, що творчість є обов'язковою умовою майстерності. Педагогічна майстерність учителя формується й удосконалюється на основі його творчої активності, пошуково-перетворюючої діяльності в навчально-виховному процесі, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, виховання кращих моральних якостей, духовних цінностей школярів [2, с.106].

Сучасний педагог, який прагне до майстерності, має бути творчою особистістю, творчим вчителем, а його творчість є необхідною умовою руху до педагогічної майстерності. Високого рівня майстерності вчитель досягає не лише за наявності певного рівня педагогічної творчості, але й за рахунок сформованості та розвитку професійно значущих особистісних якостей таких як сумлінність, завзятість, працелюбність, подолання труднощів, перетворення вміння на навички, тобто при накопиченні власного як життєвого так і педагогічного досвіду. Тому курс педагогічної майстерності у вищій педагогічній школі, на

нашу думку, має бути більш орієнтований не на теоретичну підготовку майбутніх учителів, а саме на розвиток творчого потенціалу його особистості, формування практичної готовності до керівництва сучасним навчально-виховним процесом. Виховувати творчого вчителя ми пропонуємо засобами реформування стану і умов викладання курсу педагогічної майстерності та інших психолого-педагогічних дисциплін як у спеціалізованих педагогічних навчальних закладах так і в інших освітніх установах.

Для практичної реалізації означеної проблеми, педагогами Горлівського державного інституту іноземних мов були розроблені програми з наступних навчальних дисциплін: “Вступ до професії” – 1 курс навчання (Марченко Г.В., Караваєва В.Д.), “Педагогіка сучасної школи” – 2 курс навчання (Глазиріна В.М.), “Основи педагогічної майстерності” – 3 курс навчання (Караваєва В.Д., Марченко Г.В.). Метою авторських програм є спроба створити особистісно-зорієнтовану модель професійної підготовки сучасного творчого вчителя в межах домінуючої традиційної системи навчання у вищій педагогічній школі. У допомогу майбутньому вчителю розроблені методичні рекомендації, теоретичні, практичні, самостійно-творчі завдання, виконання яких дозволяє студентам пізнати особливості обраної професії, визначити роль особистості вчителя, вимоги до себе і рівень власної готовності відповідати цим вимогам тощо. Курс “Основи педагогічної майстерності” (“Вступ до професії” – як його складова) надає можливість опанування студентами “секретами” педагогічної майстерності вчителя, не лише шляхом засвоєння педагогічного досвіду, а й пошуком свого „Я”, створення власної позитивної концепції “Я – педагог”, і намаганням розвинути власні задатки, необхідні для педагогічної творчості. Отже, щоб стати педагогом-фахівцем не треба чекати закінчення вузу, а саме в студентські роки намагатися набувати професіоналізму. Наш власний педагогічний досвід, аналіз результатів педагогічної практики студентів 2-5 курсів денного і заочного форм навчання, дозволяє стверджувати, що реальне шкільне життя ставить педагога в такі ситуації, коли саме теоретичних знань замало, потрібні практичні вміння й навички, які допоможуть організувати й управляти навчально-виховним процесом на основі взаємодії з дітьми, батьками, колегами. Тому навчання в педагогічному навчальному закладі – це не лише засвоєння знань, а й розвиток здібностей, формування професійних якостей і вмінь, але за умови вчасно передбачати й адаптовано впроваджувати в систему педагогічної освіти найактуальніші методи і форми педагогічного процесу, орієнтовані на вияв індивідуальності кожного студента, ставити високі вимоги до особистості майбутнього педагога, розвитку його творчого потенціалу. Тому, нам вважається, що удосконалена реалізація у навчальній системі вищої школи, бажано з першого курсу, дисципліни „педагогічна майстерність”, допоможе сформувати у студентів потребу професійного розвитку, забезпечити високий рівень самоорганізації майбутнього педагога-фахівця.

Між тим, за даними соціологічного дослідження, сьогодні в Україні спостерігається низька самостійність людей: бажання запобігти ризику і невизначеності, максимально захистити себе при прийнятті рішень, прикритися інструкціями, розпорядженнями тощо, велика схильність народу нашої країни до покірності. Так за результатами соціально-психологічних досліджень Козакова В.А., проведеними серед студентів вузів України – всього 980 осіб, виявлено: покірних, залежних особистостей – 65%, консервативних – 75%, особистостей, які недооцінюють свої можливості та принижують свою компетентність, знання, здібності – 70%, здатних до самостійності – всього 15-25% студентів [2, с.120].

Спираючись на вищезазначені результати дослідження, ми припускаємо, що вони свідчать про дуже низький рівень готовності теперішніх студентів щодо самостійної професійної діяльності, актуалізують проблему формування творчої особистості майбутньої генерації нашої держави. За таких умов необхідно, щоб державна професійна підготовка майбутніх фахівців, а в нашому випадку – педагогів (вчителів і вихователів), була зорієнтована на підвищення професіоналізму сучасних педагогів, на їх готовність до

саморозвитку, до самовдосконалення на шляху до формування власної творчої особистості, що є запорукою готовності до формування творчої особистості дитини, всебічного її розвитку.

За логікою нашого дослідження ми визначаємо, що об'єктом і результатом творчості є дитина (людина). Визначений об'єкт творчості дозволяє нам висвітлити сутність і специфіку педагогічної творчості, які зумовлені саме "творенням людини". Вчені-педагоги виділяють такі специфічні риси педагогічної творчості вчителя: об'єкт діяльності є особистість дитини, яка знаходиться у постійному розвитку; співтворчий характер суб'єктів педагогічної взаємодії; можливість суб'єктивної новизни й оригінальності процесу і результату; обмеженість творчої діяльності педагога і учня у навчально-виховному процесі часом; вплив на педагогічну творчість вчителя багатьох факторів, які важко передбачити [2, с.108].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Педагогічна творчість учителя ґрунтується на сутності й закономірностях такого феномену як творчість, де творчість, ми пропонуємо розглядати як цілісний процес реалізації та самореалізації особистості. Враховуючи, що "перед педагогом постає велика кількість важкопрогнозованих, а іноді й непередбачених факторів, які впливають на його діяльність щодо формування творчої особистості дитини", Поташник М.М. зазначає, і ми підтримуємо думку автора, що педагогічна праця нетворчою не буває [2, с. 107; 3]. Перспективу подальшого дослідження означеної проблеми ми вбачаємо у наступних напрямках: 1. Поняття "педагогічна творчість" в психолого-педагогічній літературі трактується по-різному. 2. Педагогічна творчість учителя зумовлена варіативними зв'язками вчителя й учня, педагогічного й учнівського колективів, спільною творчою діяльністю, спрямованою на розвиток творчої індивідуальності. 3. Педагогіка творчості як галузь загальної педагогіки вивчає і потребує розробки психолого-педагогічних концепцій самовдосконалення та залучення особистості до творчого процесу як особистісного так і професійного саморозвитку.

Література:

1. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
3. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. – К.: Рад. Школа, 1988. – 194 с.

В статье рассматривается проблема педагогического творчества как аспект личностного развития будущих педагогов в контексте профессиональной подготовки. Педагогическое творчество учителя основывается на таком феномене как творчество, где творчество мы предлагаем рассматривать как целостный процесс реализации и самореализации личности.

The article is devoted to the problem of pedagogical creative work as the aspect of personal development of teachers in the context of professional training. Pedagogical creative work of teachers is based on the phenomenon of creativeness as the integral process of realization and selfrealization of person.